मूलमिति एषांपांडवानांमूलंमहत्महच्छब्दवाच्यंब्रह्मश्रीकृष्णाख्यंवेदवाक्यंब्राह्मणाश्च यथोक्तंआदिपर्वणि मूलंकृष्णोब्रह्मचब्राह्मणाश्चेति तदेतद्वेदविरुद्धमनृतंद्यूतंकुर्वताधार्त्तराष्ट्रेणधर्मस्यमूलंकृत्तंछिन्नं इदानींचब्राह्मणान्अवजानतात्वयापितदेवकृतं अतोधर्मनाशाद्भवतांनाशोऽवश्यंभावीत्यर्थः मूलंकीदृशं चंदनंयथाशांतंशीतलंनतुदाहकंक्रोधरूपं तथाचदुर्योधनःकेवलंक्रोधमयइत्युक्तंप्राक् दुर्योधनोमन्युमयो महाद्रुमइति सारार्थीकर्मकारयिथाइतिव्यवहितेनसंबंधः सारार्थीधनार्थी धनेचसारमितिमेदिनी पांडवान्कर्मकारानिवकृतवानसियत्रकाले तत्रतदाविदुरःकिमब्रवीत् क्षयमूलंद्यूतमितितदिदानींस्मरेतिभावः सूतेतिसंबोधयन्नक्षत्रियत्वादस्ययुद्धेष्वकौशलंव्यनक्ति नन्वादित्योवैदैवंक्षत्रमितिश्रुतेर्दिव्यात्क्षत्रात्कुंत्यांजातस्यास्यकथमक्षत्रत्वंयुद्धाकौशलंचेतिविदुषाप्यश्वत्थाम्नावक्तुंयुक्तमितिचेत् शृणु सर्वेषांहिवर्णानां द्विविधंजन्मयोनिजंसंस्कारजंचतत्रयएवयोनिःसएवसंस्कर्ताचेत्सएकजोनप्रकृतिश्च्यवते कर्णस्तुदैवक्षत्रजोप्यक्षत्रियेणसूतेनसंस्कृतइतिद्विजातत्वात्क्षत्रियत्वेनप्रहर्त्तुंकुशलोपिसूतत्वेनपरकीयप्रहारंसोढुम शक्तइतियुद्धात्पलायतेइत्याशयेनैनंसूर्यपुत्रंजानन्नपिसूतेतिसंबोधयति तथाचमंत्रवर्णः सहस्वमन्योअभिमातिमस्मैरुजन्मृणन्प्रमृणन्प्रेहिशत्रून् उग्रंतेपाजोनन्वारुरुध्रेवशीवशंनयसएकजत्वमिति अस्यार्थः तापसोमन्युर्ऋषिःसंकल्पाधिष्ठात्रीदेवतांमन्युसंज्ञांप्रार्थयते त्वयामन्योइतिसूक्तेतृतीयाइयमृक् यस्तेमन्यवितिमध्यंदिनइतिमाध्यंदिनेसवनेश्येनयागेशत्रुमारणार्थेऽस्यसूक्तस्यविनियोगः हेमन्योअस्मैशरणाग तायराज्यायवाएतद्रक्षणार्थमितियावत् अभिमातिंसर्वतःपीडांपित्रादिभिःसहविरोधंज्ञातिवधदोषंवासहस्वक्षमस्व कथंतेषांरक्षणंस्यादतआह रुजन्रोगंप्रामुवन्मृणन्म्रियमाणोजरायस्तइत्यर्थः प्रमृणन्अत्यंत

मूलमेषांमहत्कृत्तंसारार्थीचंदनंयथा॥ कर्मकारयिथाःसूततत्रकिंविदुरोब्रवीत्॥ १३॥ यथाशक्तिमनुष्याणांशममालक्षयामहे॥ अन्येषामपिसत्वानाम पिकीटपिपीलिकैः॥ द्रौपद्याःसंपरिक्लेशंनक्षंतुंपांडवोर्हति॥ १४॥ क्षयायधार्तराष्ट्राणांप्रादुर्भूतोधनंजयः॥ त्वंपुनःपंडितोभूत्वावाचंवक्तुमिहेच्छसि॥ १५॥

आसन्नमृत्युर्वाशत्रून्प्रेहिप्रकर्षेणजेतुंगच्छ अत्रशरीरगतंरोगादितदभिमानिनिचेतसिउपचर्यते नन्वशक्तेनरोगाद्याक्रांतेनमयाकथंशत्रवोजेतुंशक्याइत्याशंक्याह उग्रमिति उग्रंपरमर्दनक्षमं तेतवपाजस्तेजोननु निश्चितंआरुरुध्रेआरोद्धुंशत्रून्समर्थमस्ति दृष्टसंकल्पस्यहितेजःपरान्अवश्यंनाशयेदेवेत्यर्थः एतदेवाह वशीसर्वमस्यवशेस्तीतिवशी संकल्पदार्ढ्यादेवह्यगस्त्यादिभिःसमुद्रपानादीन्यपिकृतानि अतएवसर्वं जगत्त्वमेववशंनयसे वशित्वेहेतुः हेएकजएकस्माज्जात नन्वेकमेवमनःसंकल्पस्योपादानमितिव्यर्थविशेषणमितिचेन्न कुंडव्यावृत्त्यर्थत्वात् सह्यन्येनजातोऽन्येनचआत्मीयबुध्यासंस्कृतइतिनदृढसंकल्पोभ वतिनचपरांस्त्रातुंशक्नोति द्विजत्वात् तथाचलोकेआभाणकः यस्यद्वेवचनेसद्विपितृकइतिवक्तारोभवंति अतएकजेत्यर्थवद्वचनं दत्तक्रीतादौतुशास्त्रीयंएकस्यैवस्वत्वमस्तीतिनासौकुंडतुल्यइतिदिक्॥ १३॥ ननुममसूतत्वाद्दोषवत्त्वंचेत्सुजाताअपितेकुतोनशाम्यंतिकुतोवापरसाहाय्यार्थमस्मान्योद्धुमागतावालिवधेरामइवेत्याशंक्याह यथाशक्तीतिद्वाभ्यां पिपीलिकैरपिकृतंशमंलक्षयामहेइतियोज्यं वालिरामयो र्विरोधाभावेपिरामेणवालीहतइतिसोऽपराधी पांडवास्तुयुष्माभिरपकृताइतियुष्मान्जिघांसंतोनापराध्यंतीतिभावः॥ १४॥ १५॥

Digitized by Google